

EBEVEYN YETKİNLİĞİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

Sezai DEMİR

Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, sezaidemir@hotmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı, ortaokulda çocuğu olan anne babaların ebeveyn yetkinlik inançları ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Bu amaçla Malatya İl Merkezinde ve İl Merkezine bağlı Akçadağ ilçesinde bulunan ortaokul seviyesinde çocuğu olan 430 ebeveyn den veri toplanmıştır (263 anne, 167 baba).

Anne babaların ebeveynlerin yetkinlik düzeylerini belirlemek için Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004) tarafından geliştirilen ve Demir (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan Algılanan Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği-EYÖ (Perceived Parental Self-Efficacy Scale-PPSS) kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından anne babaların yetkinlik düzeyleri ile yaş, cinsiyet, çocuk sayısı, gelir durumu ve eğitim durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için kişisel bilgi formu düzenlenmiştir.

Verilerin analizinde SPSS 17.0 programı kullanılmıştır. Ebeveynlerin yetkinlik düzeylerinin cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, gelir durumu ve eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere "t" testi ve "F" testi kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda; Demografik veriler ele alındığında ise ebeveyn yetkinliği ile cinsiyet değişkeni arasında babaların lehine bir farklılığın olduğu bulunmuştur. Ebeveyn yetkinliği ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmadığı, eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn yetkinlik düzeyinin de arttığı, aylık gelir düzeyi 500 – 1000 TL (en düşük aralıkta olanlar) arasında olan anne babaların ebeveyn yetkinlik puanlarının daha düşük olduğu, ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısının ebeveyn yetkinlik düzeyine anlamlı bir katkısı bulunmadığı sonucu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yetkinlik, Ebeveyn Yetkinliği, Demografik Özellikler

INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN PARENTS' SELF EFFICACY BELIEFS and DEMOGRAPHIC STATUS

Abstract

The aim of this research is to examine the relationship between self-efficacy beliefs of parents who have children at secondary schools and their demographical properties.

To achieve this goal, datas have been collected from 430 families with children studying at secondary schools in Malatya city center and Akçadağ, the district of Malatya. (263 mother, 167 father).

In order to obtain parents' parental self efficacy, Perceived Parental Self-Efficacy Scale-PPSS which was developed by Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004) and

¹ Bu çalışma Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ danışmanlığında tamamlanan doktora tezi temellidir.

Sezai DEMİR

adapted by the Demir (2013) in the examination. In addition to these, personal information form was used so as to find out parental self efficacy, sex, age, income, childrens' number and educational status.

In the process of analyzing, SPSS 17.0 programme was used. To find out relationship between parental self efficacy and sex, age, income, childrens number and educational status 't' test and to discover relation between Anova (f) test were used in the search.

After analyzed the datas these results were no meaningful relationship between parental efficacy and relation in favor of fathers. There is no meaningful relationship between parental efficacy and age parameters. Increasing the level of education increases, the level of parental efficacy. The parents who have 500-100 tl income(in lower scale) have low parental efficacy points. The numbers of children which parents have no meaningful contribution to the level of parental efficacy.

Key Words: *Self- efficacy, Parental Self Efficacy, Demographic Characteristics*

Giriş

Bireylerin daha mutlu ve başarılı olabilmesi için kendine yönelik amaçlar belirlemesi ve bu amaçlara kapasitesi ölçüsünde ulaşabilmesi bir öncelik olarak bilinmektedir. Birey, amaçlarına ulaşmada var olan kapasitesinden faydalanarak sonuca ulaşmaya çalışır. Bireyin burada kapasitesini kullanabilme becerisi daha kritik bir önem taşımaktadır. Sosyal bilimlerde bireyin var olan kapasitesini kullanabilmesine dair inanç ve davranışları yetkinlik kavramı altında da ele alınmıştır.

Bandura (1997), insanların yaşam içerisinde sonuca ulaşmak için var olan tüm fonksiyonlarının temelinde yetkinlik inançlarının etkili olduğunu öne sürmüştür. Yetkinlik inancı bireylerin istek ve eğilimlerini yansıtarak kişisel amaç ve kapasiteye uygun olan davranışlarını geliştirmesiyle ilişkilidir. Yetkinlik inancında amaca ulaşmak için bireyin kapasitesini ne kadar etkili kullanıp kullanmadığı önemlidir.

Bandura (1982)'ya göre yetkinlik; bireyin bilişsel, sosyal ve davranışsal becerilerini organize ederek çeşitli amaçlara ulaşmada kapasiteleri ölçütünde çeşitli davranış şekillerini sergilemesinin temeli olan inanç olarak tanımlamıştır. Yetkinlik beklentisi ise, bireyin sahip olduğu yetenekleri organize ederek davranışa dönüştürmede kendisi hakkındaki inancı olarak tanımlanabilir (Bandura, 2000).

İnsanın gelişimsel süreci üzerinde ailenin önemli bir etkisi yıllardan bu yana kabul edilmektedir. Bireyler, yaşamları boyunca diğer sosyal ilişkilere göre birbiriyle daha iç içe olan aile sisteminin etkileşimi içerisinde yer almakta ve dış ortamda birçok zorluklarla karşı karşıya gelmektedir. Ailenin kendi içinde birçok dinamikleri ve işlevleri vardır. Genelde ailenin dinamikleri içinde en önemli unsur, ebeveynlerin çocuk veya ergenle olan ilişkileri doğru anlamda yönetebilmek ve onların doğru

anne baba tutumlarıyla özgüven ve güven duygusunu kazanarak yetişebilmelerini sağlayabilmektir (Pepe, Sobral, Gomez-Fraguela ve Villar-Torres, 2008).

Ebeveyn yetkinliği Coleman (1998)'a göre çocuklarının davranış ve gelişimleri üzerinde olumlu etki bırakabilmeye dair algılarıdır. de Montigny ve Lacharite (2005), yaptıkları alan taraması sonunda, algılanan ebeveyn yetkinliğini, "ebeveynin çocuğunun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili bir takım görevler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançları" olarak tanımlamışlardır.

Holloway, Suzuki, Yamamoto ve Behrens (2005)'e göre; ebeveyn yetkinliğinin gelişimi, ebeveynlerin kendi anne-babalarıyla yaşadıkları ilişkinin niteliğiyle, eşlerinden, akrabalarından ve yakın çevrelerindeki diğer insanlardan gördükleri sosyal destekle ve eğitim düzeyleriyle ilişkilidir.

Ebeveynlik yetkinliği algısının gelişim sürecinde, anne babalar bilişsel bir öge olan ebeveynlikle ilgili algılarını yeniden düzenleme veya var olan inançlarını sağlamlaştırma sürecine girerler (Cutrona ve Troutman, 1986). Bu süreçte sözel ikna kavramı da etkin rol oynamaktadır. Sözel ikna, ebeveyn yetkinlik inançlarının oluşum sürecinde, ebeveynlik rol algısı, davranış girişimleri, duygusal ve fiziksel durumlar kadar olmasa da; yine bir etkiye sahiptir (Young, 2011; Bandura, 1993, 1997). Anne babalara ebeveynlik becerilerinde başarılı olacaklarına dair çevreden – özellikle onu iyi tanıtan kişilerden- sözel destekler gelir. Ebeveyn yetkinliği yüksek olan anne babalar, gelen sözel iknaları; onu gerçekten iyi tanıyan, ebeveynlik konusunda becerisi yüksek olan kişilerden gelip gelmediği ve gelen sözel desteklerin ne kadar gerçekçi olup olmadığı konusunda seçicidir (Bandura, 1993; Harty, 2006; Young, 2011). Çevreden gelen sözel destekler, bireyi iyi tanımayan, ebeveynlik becerisi konusunda tecrübesiz ve bilgisiz kişilerden geliyorsa ve gelen sözel destek gerçekçi temellere oturtulmamışsa ebeveyn muhtemelen başarısız olacaktır. Bu nedenle anne babaya sözel ikna yoluyla gelen sosyal destek; onu iyi tanıyan, ebeveynlik konusunda tecrübeli kişilerden geliyorsa ve gerçekçi temellere oturtulmuşsa ebeveyn yetkinlik düzeyini arttırmada etkili olabilmektedir (Bandura, 1997).

Ebeveynlikle ilgili inançların sağlamlaştırılmasında ve yeniden düzenlenmesinde; anne babaların, ebeveynlik becerileri konusunda kendilerini nasıl bir konumda veya yaşanan bir problemin sonucunu nasıl çözdüklerini hayal etmeleri de etkilidir (Harty, 2006). Anne babaların, çocuklarına yönelik bir problem yaşadıklarında, problemi olumlu davranışlarla çözdüklerini ve sonunda her iki tarafında mutlu olduğunu düşünmeleri yüksek ebeveyn yetkinliğinin bir göstergesidir (Bandura, 2009).

Tüm bu süreçten sonra her anne baba kendilerine özgü ebeveyn davranış kalıpları geliştirirler. Kullandıkları bu ebeveyn davranış kalıpları, ebeveyn yetkinliğinin düşük veya yüksek düzeyde olduğu hakkında bilgi verir (Harty, 2006).

Ebeveynlerin yetkinlik düzeylerini, anne babalık becerileri belirlemektedir. Ebeveyn yetkinliğinin yüksek düzeyde olması, anne babaların çocuklarıyla olan etkileşimine olumlu katkı yapabilmekte iken; düşük ebeveyn yetkinliği ise anne babaların görevlerini yerine getirmelerine engel olabilmekte ve çocuklarıyla olan etkileşimini olumsuz etkileyebilmektedir (de Montigny ve Lacharite, 2005). Ayrıca yetkinliği yüksek anne ve babaların çocukları ile ilgili problemlere tehdit ve korku ile değil mücadeleci bir şekilde yaklaşmakta, düşük yetkinliğe sahip anne ve babalar ise problemlerle baş etmede daha çok duygusal yöntemler kullandıkları bilinmektedir (Coleman ve Karraker, 1997).

Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004)'ya göre de, ebeveyn yetkinliğinde ailenin önemi büyüktür. Özellikle aile içi ilişkilerde her iki eş de önemli rollere ve sorumluluklara sahiptir. Eşlerin ortak sorumluluklar taşıması ya da var olan sorumluluklarını yerine getirmesi, aile içi ilişkilere olumlu katkı yapacağından onların aynı zamanda ebeveyn yetkinlik düzeyini de etkilemektedir. Bu bağlamda aile içinde erkek ya da kadın bir şekilde diğerine göre daha üst düzeyde ebeveyn yetkinliğine sahip olamamaktadır. Ailesel ilişkileri veya çocuğuyla olan ilişkileri yönetmede üzerine düşen görevleri veya sorumlulukları yerine getiren – anne ya da baba olması önemli olmamakla birlikte- en üst düzeyde ebeveyn yetkinlik inançlarına sahip olabilmektedir. Bu durumda babaların da ebeveynliğe ilişkin sorumluluklarını yerine getirdikçe anneler kadar ebeveyn yetkinlik düzeyinde olabileceği anlaşılmaktadır.

Ayrıca Trunzo (2006)'ya göre, yüksek ebeveyn yetkinliği, ebeveynliğe ait etkinliklere yoğun ilgi duyma ve ebeveynlik sürecine bireysel katılım sağlama ile de ilişkilidir. Anne babaların, ebeveynliğe ilişkin faaliyetlere katılmasında veya ilgi duymasında cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Her anne ya da babanın kendi cinsiyet rolüne ilişkin ebeveynlik becerileri veya rolleri bulunmaktadır. Önemli olan bu rollerin nasıl yerine getirildiğidir (Sansom, 2010; Luoma, Koivisto ve Tamminen, 2004).

Coleman ve Karraker (1997), bireyin yaşından çok ebeveyn yetkinliğinin potansiyel kaynağının, sistematik olarak açıklanmayan ya da bahsedilmeyen, bireyin ebeveynlik rollerine ilişkin bilişsel ve davranışsal hazırlığı ya da hazır bulunuşluğundan geldiğini öne sürmüştür. Ayrıca birçok araştırmaya göre; ebeveynlik yetkinliğini edinme süreci gebelik sürecindeki ebeveyn algısı sayesinde başlamaktadır ve doğumdan hemen sonra bebeğin her türlü ihtiyacı ve bakımı ile her gün ilgilenilmesi ile artmaktadır (Grimes, 2012).

Ebeveyn-çocuk etkileşiminde; sağlık, yaşam değişimi, beklentiler, uygulanan disiplin stratejileri ve sorunlar karşısında başa çıkabilme becerilerinin yanında anne babanın eğitim düzeyi de önemlidir (Barnard, 1994).

Giallo, Kienhuis, Treyvaud ve Matthews (2008), çocuklarının akademik başarılarını yönetme ve destek olma konusunda eğitim düzeyi yüksek ve gerekli

yetkinlik algısına sahip olan ebeveynlerin, yetkinlik algısı düşük olan ebeveynlere göre çocuklarının eğitim yaşantılarına daha etkili destek olduklarını belirtmişlerdir.

Özellikle doğumdan sonraki ilk aylarda çocuğun bakımı onun güvenli bir bağlanma oluşturabilmesi açısından önemlidir. Çocuğun bu süreçte ihtiyaçlarının tam ve zamanında karşılanabilmesinde ailenin ekonomik durumu da çok önemlidir. Ekonomik yoksunluklar nedeniyle temel bakım ihtiyaçları karşılanamayan çocukların gelişimsel yönden daha dezavantajlı oldukları bir gerçek olmakla birlikte ebeveyn yetkinlik düzeyini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Zahn-Waxler, Duggal ve Gruber, 2002).

Ebeveyn yetkinliğini açıklayan birçok araştırma ebeveyn yetkinliğinde anne babaların çocuk yetiştirmeye yönelik algılarının, kapasitelerinin ve inançlarının etkili olduğunu ileri sürmektedir (Bandura, 1997; Coleman ve Karraker, 1997; de Montigny ve Lacharite, 2005; Teti ve Gelfand,1991).

Ardelt ve Eccles (2001) ise ebeveyn yetkinliğinde her çocuğunun kendi başına özel olduğunu, çocuk sayısının kaç olursa olsun her çocuğun karakter yapısının, özel durumlarının (hastalık, özel gereksinimler) ve özelliklerinin de etkili olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında anne babaların ebeveyn yetkinliği düzeyinde her çocuğunun farklı ihtiyaçlara sahip olduğunu bilerek buna göre bir yapı geliştirmeleri gerektiği ve çocuk sayısının önemli değil de; her çocuğun ayrı ihtiyaçlarının olduğunu anlamaları öne çıkmaktadır.

Anne babaların ebeveyn yetkinlik düzeylerini birçok değişken etkileyebilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada ebeveynlerin yetkinlik düzeyi ile demografik değişkenler arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; anne babaların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir ve çocuk sayısı gibi demografik değişkenlerin ebeveyn yetkinlik düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olup olmadığını araştırmaktır.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Malatya ilindeki anne babalar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2011-2013 Eğitim Öğretim yılında, Malatya il merkezinde ve Akçadağ İlçe merkezinde ortaokula devam eden öğrencilerin anne babaları oluşturmuştur. Bu açıdan araştırmanın örneklemini amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Araştırma grubuna ölçekleri uygulayabilmek için ise araştırmacının 0-18 Yaş Aile Eğitimi formatörü olması nedeniyle Malatya İl Milli

Eğitim Müdürlüğü bünyesinde açılmış olan 0-18 Yaş Aile Eğitiminin açıldığı okullardaki velilere ulaşılmıştır.

Çalışmaya gönüllü olarak 430 ebeveyn katılmıştır. Çalışmaya katılan ebeveynlerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı, algıladığı ebeveyn tutumları gibi betimsel değerlendirmeler Tablo-1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubuna Alınan Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel Bilgiler

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	263	61
	Erkek	167	39
Yaş	30-35	85	19,76
	36-40	211	49
	41-45	113	26,30
	46-55	21	4,95
	Okur Yazar	6	1,40
Eğitim Durumu	Ortaokul	84	19,50
	Lise	188	43,70
	Yüksekokul	57	13,25
	Üniversite	82	19
Gelir Durumu (Aylık)	Lisansüstü	13	3,20
	500-1000	35	8,15
	1000-2000	196	45,60
	2000-4000	158	36,70
	4000-Üstü	41	9,50
Çocuk Sayısı	1	64	14,90
	2	238	55,30
	3	111	25,80
	4-+	17	4,95
Toplam		430	

Araştırma grubuna katılan 430 ebeveyn den %61’i kadın, %39’u ise erkektir. Araştırmada ebeveynler arasında hiç bekâr bulunmadığından kadınların hepsi anne, erkeklerin hepsi ise baba olarak belirlenmiştir.

Yaş değişkenine göre; araştırmaya katılan ebeveynlerden 30-35 yaş arası 85 kişi, 36-40 yaş arası 211 kişi, 41-45 yaş arası 113 kişi, 46-50 yaş arası 19 kişi ve 51-55 yaş arası ise 2 kişi bulunmaktadır. Bu betimsel duruma göre; araştırmada en çok 36-40 yaş aralığındaki ebeveynler bulunmaktadır.

Eğitim durumu değişkenine göre; araştırmanın örneklem grubunda; 6 okur – yazar, 84 ortaokul, 188 lise, 57 yüksekokul, 82 üniversite ve 13 kişi de lisansüstü eğitim mezunu olarak belirlenmiştir. Bu duruma göre mezuniyet değişkeni dikkate

alındığında; araştırmanın örneklem grubunda en çok lise mezunu, en az ise okur – yazar durumunda bulunan ebeveynler bulunmaktadır.

Gelir durumu değişkeni göz önüne alındığında; araştırmanın örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerden 35 kişinin 500 – 1000 TL, 196 kişinin 1000 – 2000 TL, 158 kişinin 2000 – 4000 TL ve 41 kişinin ise 4000 ve üstü aylık gelir durumu bulunmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunun çoğunluğu 1000 – 2000 TL arası gelir durumuna sahip olarak göze çarpmaktadır.

Sahip olunan çocuk sayısı değişkenine göre; araştırmaya katılan ebeveynlerden 64 kişi, tek; 238 kişi, 2; 111 kişi, 3; 14 kişi, 4 ve 3 kişi ise 5 çocuğa sahiptir. Bu betimsel duruma göre; araştırmaya katılan ebeveynlerin en büyük kısmı 2 çocuğa sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından annelerin cevaplamaları için demografik bilgileri içeren bir form hazırlanarak anne babalara verilmiştir. Anne babaların cevaplamaları için cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir düzeyini ve çocuk sayısını belirten sorulara yer verilmiştir.

Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)

Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin özgün hali (Perceived Parental Self-Efficacy Scale) Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura (2004) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin özgün formu anne babaların ebeveynlik becerilerini ölçmeye yönelik 12 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Yine ölçeğin özgün formunda ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı sırasıyla .99, .98 ve .96 olarak bulunmuş, iç tutarlık katsayılarının .92 ile .94 arasında, madde toplam test korelasyonlarının ise .55 ile .64 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Demir, 2013).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması ise Demir (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin çeviri eşdeğerliliği için yapılan uygulamada Türkçe formu ile İngilizce formu arasındaki korelasyon katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliği için yapılan faktör analizi sonucunda bir madde atılarak 11 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçek elde edilmiş, açıklanan varyans ise .55 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin diğer geçerlilik çalışması için yapılan ölçüt bağıntılı ölçek geçerliliğine dayalı çalışmada ise 10 maddeden oluşan ve Türkçe'ye Çelikkaleli ve Çapri tarafından (2008) uyarlanan Genel Yetkinlik Ölçeği (GYÖ) ölçüt ölçek kullanılmıştır. Her iki testten alınan toplam puanlar için yapılan korelasyon analizi sonucunda EYÖ ile GYÖ arasında .78 oranında bir korelasyon bulunmuştur.

Ölçeğin güvenilirlik için yapılan analizde güvenilirlik iç katsayısı ise .91 olarak bulunmuştur. Yine ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için tekrar test yöntemi kullanılmış ve ölçek üçer hafta arayla iki defa olmak üzere aynı örneklem grubuna

uygulanmış; her iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre; ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmış formu 7'li likert tipinde olup ölçekten alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan ise 77'dir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için SPSS 17.0 programı kullanılmıştır. Araştırma sırasında ölçekleri sadece doğru ve eksiksiz cevaplayanların dönütleri hesaplamaya katılmış, ölçekleri eksik dolduran ebeveynlerin dönütleri elenmiştir. Bu bağlamda 624 ebeveyne doldurmaları için verilen ölçek formlarından doğru olarak doldurulan 430 tanesi işleme alınmıştır. Veriler bilgisayar ortamına aktarılarak sırasıyla aşağıdaki işlemler yapılmıştır.

- Araştırma grubunun, sosyo-demografik özelliklere göre dağılımını ortaya koymak amacıyla frekans ve yüzdelik hesaplamalar yapılmıştır.
- Ebeveynlerin yetkinlik puanlarının demografik değişkenlere farklılaşım farklılaşmadığını belirlemek üzere "t" testi ve "F" testi uygulanmıştır.

İstatistiklerin anlamlılığı için hata düzeyi olarak $\alpha=0.05$ kabul edilmiştir.

Bulgular

Tablo-2 incelendiğinde ebeveynlerin cinsiyetlerine göre ebeveyn yetkinliği ölçeğinde erkeklerin lehine bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir [$t(430) = -2.214$; $p < .05$]. Buna göre, erkeklerin ebeveyn yetkinliklerinin kadınlara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo-2. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Yetkinliği Ölçeğinden Aldığı Puanların Ortalama, Standart Sapma ve "t" Değerleri

	Gruplar	n	X	S	"t"	p
Ebeveyn Yetkinliği	Kadın	263	53.38	13.57	-2.214	.027
	Erkek	167	56.20	12.44		

Tablo-3 incelendiğinde, yaş değişkenine göre 41-45 yaş aralığındaki anne-babaların ebeveyn yetkinlik puan ortalamaları diğerlerinden yüksek olsa da ($X=56.15$) bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir [$F(2.437) = 9.817$; $p < .001$].

Tablo-3. Ebeveynlerin Yaş Aralıklarına Göre Ebeveyn Yetkinliği Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin ANOVA Sonuçları

	Yaş	n	X	S	F	p
	30-35	85	51.21	14.16		
Ebeveyn Yetkinliği	36-40	211	54.83	13,01	2.437	0.64
	41-45	113	56.15	12.36		
	46 ve üzeri	21	55.14	14.14		

Tablo-4'te görüldüğü gibi, eğitim düzeyleri farklı ebeveynlerin EYÖ'den elde edilen puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Eğitim düzeyi açısından EYÖ puanları arasında gözlenen anlamlı düzeydeki bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacı ile verilere Scheffe testi uygulanmıştır.

Scheffe testiyle elde edilen sonuçlara göre de okur-yazar olanların ebeveyn yetkinlik puanlarının, lise, yüksekokul, üniversite ve lisansüstünden daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. "Okur Yazar" (X = 36.33) olan ebeveynlerin ebeveyn yetkinliği düzeyi açısından "İlköğretim" (X = 49.70), "Lise" (X = 54.55), "Yüksekokul" (X = 55.05), "Üniversite" (X = 58.60) ve Lisansüstü (X = 64.15) mezunlarına göre daha alt düzeyde oldukları göze çarpmaktadır. Yukarıdaki veriler ışığında, eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn yetkinlik düzeyinin de arttığı anlaşılabilmektedir.

Tablo – 4. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Ebeveyn Yetkinliği Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin ANOVA Sonuçları

	Eğitim Durumu	n	X	S	F	p
Ebeveyn Yetkinliği	Okur-yazar	6	36.33	8.35	8.105	0.00
	İlköğretim	84	49.70	13.03		
	Lise	188	54.55	13.06		
	Yüksekokul	57	55.05	13.30		
	Üniversite	82	58.60	11.98		
	Lisansüstü	13	64.15	5.56		

Aşağıda tablo-5'te görüldüğü gibi, gelir düzeyleri farklı ebeveynlerin EYÖ'den elde edilen puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Gelir düzeyi açısından EYÖ puanları arasında gözlenen anlamlı düzeydeki bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacı ile verilere Scheffe testi uygulanmıştır.

Scheffe testiyle elde edilen sonuçlara göre, aylık gelir düzeyi 500 – 1000 TL arasında olan anne babaların ebeveyn yetkinlik puanlarının diğer gelir düzeyi yüksek anne babalara göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Gelir düzeyi "500-1000 TL" (X = 44.57) olan ebeveynlerin ebeveyn yetkinliği açısından gelir düzeyi

“1000-2000 TL” (X = 54.42), “2000-4000 TL” (X = 55.79), “4000 TL ve üzeri” (X = 58.17), olan ebeveynlere göre daha alt düzeyde oldukları göze çarpmaktadır.

Tablo-5. Ebeveynlerin Gelir Durumlarına Göre Ebeveyn Yetkinliği Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin ANOVA Sonuçları

	Gelir Durumu (Aylık)	n	X	S	F	p
Ebeveyn Yetkinliği	500-1000	35	44.57	10.80	8.587	.000
	1000-2000	196	54.42	13.19		
	2000-4000	158	55.79	12.69		
	4000+	41	58.17	13.55		

Tablo-6 incelendiğinde, tek çocuğa sahip olan ebeveynlerin, EYÖ’nden aldığı ortalama puan X= 52.54, iki çocuğa sahip olan ebeveynlerin EYÖ’nden aldığı ortalama puanı X=53.94, üç çocuğa sahip olan ebeveynlerin EYÖ’nden aldığı ortalama puanı X=56.52, 4 ve daha fazla çocuğa sahip olan ebeveynlerin EYÖ’nden aldığı ortalama puanı X=55.88’dir. Tablodaki veriler göz önüne alındığında sahip olunan çocuk sayısı ile EYÖ puanları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Scheffe testiyle elde edilen sonuçlara göre, tek çocuğa sahip olan anne babaların ebeveyn yetkinlik puanlarının daha fazla çocuğa (2 ve üstü) sahip olan anne babalara göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk Sayısı “1” (X = 52.54) olan ebeveynlerin, ebeveyn yetkinliği açısından “2” (X = 53.94), “3” (X = 56.52), “4 ve üzeri” (X = 55.88), çocuğa sahip olan ebeveynlere göre daha alt düzeyde oldukları göze çarpmaktadır.

Tablo-6. Ebeveynlerin Çocuk Sayılarına Göre Ebeveyn Yetkinliği Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin ANOVA Sonuçları

	Çocuk Sayısı	n	X	S	F	P
Ebeveyn Yetkinliği	1	64	52.54	13.49	1.540	.024
	2	238	53.94	13.18		
	3	111	56.52	12.73		
	4+	17	55.88	14.86		

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın amacı; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir ve çocuk sayısı gibi demografik değişkenlerin yine ebeveyn yetkinlik düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olup olmadığını araştırmaktır.

Araştırma sonuçlarına göre ebeveyn yetkinliğinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına dair elde edilen bulgular, babaların da anneler kadar ebeveyn

yetkinliği konusunda yüksek düzeyde olduklarını göstermektedir. Bu sonuç annelerin ebeveyn yetkinliğinin daha fazla olduğunu bildiren kuramsal verilerle çelişmektedir. Grimes (2012)'e göre yüksek ebeveynlik yetkinliğini edinme süreci gebelik süreciyle birlikte başlayıp doğumdan hemen sonra ki süreçte de devam etmektedir. Buna göre, fizyolojik olarak çocuğu dünyaya getirme yeteneğine sahip olan anneler, babalardan daha önce ebeveyn yetkinlik inancıyla yüz yüze gelmektedir. Bu durum anneler açısından bir avantaj gibi gözükse de, bu araştırma bulgularında babaların lehine bir durum olduğu gözlenmektedir. Spielman ve Taubman- Ben Ari (2009)'nin, erken doğan ve normal doğan bebeklerin ebeveynlerinin stres düzeylerini araştırdığı çalışmanın alt boyutunda anne ve babaların ebeveynlik becerileri arasındaki ilişkide anne ve babaların ebeveynlik becerileri arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Bu durumu da ebeveynlerin çocuklarına karşı aynı hassasiyeti gösterdiğini, annenin her ne kadar çocuk bakımında ve eğitiminde daha etkin olarak gözükse de; babaların da ebeveynlik konusunda kendilerine özgü becerilere sahip olduğu şeklinde açıklamışlardır.

Ülkemizde kültürel bağlamda çocuk yetiştirme ve ihtiyaçlarını karşılama konusunda anneye yüklenen sorumluluk daha fazladır. Annelere yüklenen bu sorumluluk, onların kendilerini babalara göre daha yoğun baskı altında hissetmelerine ve zorlanmalarına yol açabilmektedir. Bu baskıyı anneler kadar hissetmeyen babaların, çocuklarıyla ilgili konularda daha makul/soğukkanlı/mantıklı tepkiler veriyor olabileceklerinden ebeveyn yetkinliklerinin yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Ebeveyn yetkinliğinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair elde edilen bulgular, yaş değişkeninin ebeveyn yetkinliği üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Salonen ve arkadaşlarına (2009) göre de bireyin yaşının ebeveyn yetkinlik düzeyi üzerinde tek başına bir etkisi bulunmamaktadır. Bireyin ebeveynlik konusunda geçirmiş olduğu temel yaşantıların önemi çok büyüktür. Bireyin daha geç yaşta çocuk sahibi olması onun ebeveynliğe ilişkin becerileri açısından kendinden yaşça küçük ebeveynlere göre daha yetkin olduğu anlamına gelmemektedir (Lum ve Phares, 2005; Webster, 2002). Drake, Humenick, Amankwaa, Younger ve Roux (2007)'un araştırmalarına göre yaşlı ve eğitim düzeyi yüksek anne babaların, ebeveynlik becerileri İsveç'te daha yetersiz gibi görünürken; Norveç ve Amerika'daki aynı yaş grubu ve eğitim düzeyindeki bireylerin grubundaki anne babaların ebeveynlik becerileri daha yeterlidir.

Coleman ve Karraker (1998)'a göre, ebeveyn yetkinliği inancı, çocuk bakımı ile ilgili tecrübe, depresyon, çocuğun karakteri, sosyo ekonomik statü gibi anne-baba olmaya ait özelliklerle doğrudan ilişkilidir. Bu kuramsal bilgi ışığında tecrübe de önemli bir etken olmasına rağmen, çocuğun karakter yapısının, sosyo-ekonomik statünün ve depresyon yaşama eşliğinin bireyin yaşı ile doğrudan ilişkisi olmayabilmektedir.

Ebeveyn yetkinliğinin anne babaların eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin elde edilen bulgular, okur – yazar düzeyinde eğitim düzeyine sahip olan anne babaların, diğer eğitim düzeyindeki anne babalara göre daha düşük seviyede ebeveyn yetkinlik inançlarına sahip olduğunu göstermiştir.

Bu bulgu ışığında; Holloway, Suzuki, Yamamoto ve Behrens (2005), ebeveyn yetkinliğinin gelişiminde, ebeveynlerin kendi anne-babalarıyla yaşadıkları ilişkinin niteliğinin, eşlerinden, akrabalarından ve yakın çevrelerindeki diğer insanlardan alınan sosyal desteğin yanında özellikle anne babanın eğitim düzeyine de vurgu yapmıştır.

Eğitim düzeyi yüksek anne babaların ebeveynlikle ilgili bilgilere ulaşma yolu hakkında daha bilinçli oldukları bilinmektedir. Eskiden çevreden, aile büyüklerinden ve daha tecrübeli kişilerden edinilen bilgilere ulaşmak değişen yaşam ve çalışma koşulları daha zor hatta imkânsız hale gelmiştir. Yüksek bir ebeveyn yetkinliği için gerekli olan bu bilgiler, anne babaların çocuklarıyla daha iyi iletişim kurması ve onların bakımlarını daha iyi yapabilmeleri açısından çok önemlidir. Anne babalar, ebeveynlik becerilerine yönelik bu bilgileri daha çok ebeveynliğe yönelik yayınlar, eğitimler ve danışma hizmetlerinden alabilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek anne babalar, eğitim düzeyi düşük anne babalara göre bilgiye ulaşma konusunda daha bilinçli olmaları nedeniyle, ebeveynlik yetkinlik düzeylerinin de eğitim düzeyi daha düşük anne babalara göre yüksek olduğu düşünülebilir.

Bulgular ışığında eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn yetkinliği de artmaktadır. O’Neil, Wilson, Shaw ve Dishion (2009) yapmış oldukları çalışmada; düşük gelire sahip annelerin etnik kökenine göre depresif belirtileri ve ebeveyn yetkinlik düzeylerini belirlemek için İspanyol, Afrikalı ve Avrupalı göçmenlerden oluşan ve düşük gelire sahip 607 anneden topladıkları veri sonucunda; düşük gelire sahip ebeveynlerin düşük ebeveyn yetkinliği inançlarına sahip olduklarını belirterek araştırmanın gelir durumu bulgusu ile paralel bir sonuca ulaşmışlardır. Bu bulgu aynı zamanda araştırmada eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn yetkinliğinin de arttığı sonucunu desteklemektedir.

Araştırma sonuçlarına göre; sahip olunan çocuk sayısı ile ebeveyn yetkinliği düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Harty (2006)’ye göre de anne babalar, yeni bir çocuk sahibi olmadan önce ve olduktan sonra kendilerine göre bir ebeveyn yetkinliği düzeyi geliştirirler. Bu süreç ebeveynlerin çocuklarına özel bir şekilde gelişmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ebeveyn yetkinliği geliştirme sürecinde çocuk sayısından daha çok ebeveynlerin kendi anne babalıklarına yönelik algıları öne çıkmaktadır.

Öneriler

Ebeveyn yetkinliğini etkileyen başka birçok değişken olabilir. Sosyal desteğin, tükenmişliğin, eşler arası uyumun, anne babaların kendi ebeveynlerinden

görmüş oldukları tutumun, stresle başa çıkma becerilerinin ebeveyn yetkinliğine etkisi ile ilgili yeni araştırmaların yapılması,

Ülkemizde kültür değişkenini dikkate alarak ebeveyn yetkinliğini arttırmaya yönelik yeni aile eğitimi programlarının geliştirilmesi ve bu programların etkililiğini değerlendirebilecek ölçme araçlarının geliştirilmesi,

Ebeveyn yetkinlik düzeyi düşük olan anne babalara, ebeveyn yetkinlik düzeylerini yükseltmeye yönelik önleyici ve müdahale içerikli programların geliştirilmesi ve geliştirilen bu program temelli deneysel çalışmalar yapılması, bundan sonraki ilgili çalışmalarda ele alınabilecek konular olarak düşünülebilir.

Kaynakça

Ardelt, M. ve Eccles, J.S (2001) "Effects of Mothers' Parental Self- Efficacy Beliefs and Promotive Parenting Strategies on Inner-City Youth". *Journal of Family Issues*, 22, 944-972

Bandura, A. (2009) Self- Efficacy in Changing Societies, (Fourth Print), New York, Cambridge University Press.

Bandura, A. (2000). "Exercise Of Human Agency Through Collective Efficacy". *Current Directions in Psychological Science*, 9, 75–78.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.

Bandura, A.(1993) Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning, *Educational Psychologist*, 28 (2) 117-148

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 32(2), 122–147.

Barnard K.E (1994), Parent- child interaction model. In Marriner – Tomey A (Ed.) *In Nursing Theorists and Their*. (p. 406-422), St. Louis, Mosby.

Caprara, G., Regalia, C., Scabini, E., Barbanelli, C. ve Bandura A. (2004) Assessment of filial, parental, marital, and collective family efficacy beliefs, *European Journal of Psychological Assessment*, 20,(4), 247–261.

Coleman, P. K., ve Karraker, K. H. (1998). "Self-Efficacy And Parenting Quality: Findings and Future Applications". *Developmental Review*, 18, 30–46.

Coleman, P., ve Karraker, K. H. (1997). "Self-efficacy and Parenting Quality: Findings and Future Applications". *Developmental Review*, 18, 47–85.

Cutrona, C. E. ve Troutman, B. R. (1986). Social support, infant temperament, and parenting self-efficacy: A mediational model of postpartum depression. *Child Development*, 57, 1507-1518.

Çelikkaleli Ö., ve Çapri B. (2008) "Genel Yetkinlik İnancı Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik Ve Güvenirlik Çalışmaları", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, s.93–104

de Montigny F. ve Lacharite C. (2005) "Perceived Parental Self-Efficacy: Concept Analysis", *Journal of Advanced Nursing*. 49, 387-386.

Demir, S. (2013). "Ebeveynlerin Yetkinlikleri İle Depresyon, Olumsuz Benlik Ve Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin

Drake E.E., Humenick S.S., Amankwaa L., Younger J. ve Roux G. (2007). Predictors of maternal responsiveness. *Journal of Nursing Scholarship*, 39, (2), 119-125.

Harty, M. (2006), Developmental and validation of task spesific measure of parenting self- efficacy for mothers of young children, *CAAC Research Seminar*, June, University of Preporia.

Holloway, S. D., Suzuki, S., Yamamoto, Y. ve Behrens, K. Y. (2005). "Parenting Self-Efficacy Among Japanese Mothers". *Journal of Comparative Family Studies*, 36(1), 61-76.

Giallo, R., Kienhuis, M., Treyvaud, K. ve Matthews, J (2008) A psychometric evaluation of the parent self-efficacy in managing the transition to school scale, *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 8, 36- 48.

Grimes, L. (2012) The role of parental self- efficacy and parental knowledge in parent –infant interactions during the transition to parenthood, *Unpublished Doctorate's Thesis*, Bowling Green University, U.S.A

Lum, J.J. ve Phares, V. (2005). Assessing the emotional availability of parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27 (2), 211-226.

Luoma, I., Koivisto, A. M. ve Tamminen, T. (2004). Fathers' and mothers' perceptions of their child and maternal depressive symptoms. *Nordic Journal of Psychiatry*, 58, 205-11.

O'Neil, J., Wilson, M.V., Shaw, D.S. ve Dishion, T.J. (2009) The relationship between parental efficacy and depressive symptoms in a diverse sample of low income mothers, *J Child FamStud*, 18, 643-652.

Pepe, S., Sobral,J., Gomez-Fraguela, J.A. ve Villar-Torres, P. (2008) "Spanish Adaptation Of The Adolescents' Perceived Collective Family Efficacy Scale", *Psicothema*, 20 (1), 148-154.

Salonen, A.H., Kaunonen M., Astedt-Kurki ,P., Jarpenpaa A-L., Hannu I. ve Tarkka M-T. (2009). Parenting self-efficacy after childbirth, *Journal of Advanced Nursing*, 65(11), 2324-2336

Sansom, L. (2010). *Confident Parenting- Book Prospectus*. Unpublished Master of Applied Positive Psychology's Thesis, University of Pennsylvania.

Spielman, P. ve Taubman - Ben-Ari, O. (2009) Parental self-efficacy and stress-related growth in the transition to parenthood: A comparison between parents of pre- and full-term babies, *Health and Social Work*, 34 (3), 201-212.

Teti, D. ve Gelfand, D. (1991). "Behavioral Competence Among Mothers Of Infant in The First Year. The Mediational Role of Maternal Self- Efficacy", *Child Deveelopment*, 62. 918-929.

Trunzo, A.C. (2006) Engagement, parenting skills, and parent-child relations as mediators of the relationship between parental self-efficacy and treatment outcomes for children with conduct problems, *Unpunlished Doctorate's Thesis*, University of Pittsburgh.

Sezai DEMİR

Webster, D.R. (2002). College students' perceptions of parent-child relationships and their correlates: Explanatory style and empathy. *Dissertation Abstracts International*, 63 (1-B), 571.

Young, S.L (2011). Exploring the relationship between parental self-efficacy and social support systems. *Unpublished Master of Science's Thesis*. Iowa State University.

Zahn-Waxler, C., Duggal, S. ve Gruber, R. (2002) Parental psychopathology, In Marc H. Bornstein (Ed.) *Handbook of Parenting (Second Edt.)*, Vol.4 (p. 295-327), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers